

Varför tror inte ungdom på framtiden?

Som Harry Schein skrev på nyårsafton är millennieskiftet trots allt lite av en mental realitet. Äldre kan känna att »deras« århundrade, 1900-talet, ligger bakom. Yngre kan se att deras sekel, 2000-talet, nu invigs.

Framtidsbilderna har betydelse, visar David Ingvar i sin hjärnforskning. Åtminstone några gripbara föreställningar bör rymma positiv förväntan, för att individen ska känna lust.

Tillsammans med kolleger i en DN-jury ägnade jag några dagar i december åt att läsa uppsatser av ungdomar mellan 16 och 25 år inför det nya århundradet. 300 uppsatser kom in till tävlingen, ordnad av DN Kunskap. Ungdomarna skrev en ypperlig svenska, som det var en glädje att läsa. Som kritiker av den nya skolan kände jag mig lite överraskad av den goda svenskan och nästan ångerfull inför ett och annat kritiskt överord genom åren.

En annan iakttagelse var vilka fantastiska öden som nu sammanlänkar Sverige med andra delar av världen. En stor del av uppsatserna kom från ungdomar med delade öden – Sverige som nytt hemland och samtidigt ursprung, minnen, förankringar också i något annat land på jorden. Var och en har stoff av det slag som väver romaner, för att travestera Majgull Axelsson.

Men en tredje iakttagelser gäller just framtidstron. Den framstår i uppsatserna som förbluffande splittrad mellan den lilla och den stora världen.

I den lilla världen, de privata projektens och drömmarnas värld, är de här ungdomarna genomgående fyllda av energi och självförtroende. De vet vad de kan och vill. De är inte hämmade, som min generation. De rör sig vant i världen. De är gott orienterade. De hittar miljöer och har framtidstro. De tror på kärlek och samtidigt ett spännande liv.

Men i förhållande till den stora världen är framtidstron som bortblåst. Lika bra som det nog kan gå för egen del, lika illa går det sannolikt för helheten. Blir det inte raskrig så dör troligen miljön. Jag överdriver något, och det fanns undantag, men inte mycket.

Nordiska museets motsvarande uppsatstävling ger tydligen samma bild, enligt vad jag förstod av ett samtal i radio på nyårsaftonens morgon. Programledaren Kjell-Albin Abrahamsson kunde inte undgå summeringen, att vad ungdomarna skildrar »är ett samhälle år 2050 som knappt har undgått katastrofen«. Det är »mycket skräck och fara«. Och man är ofta »rädd för forskare«. Bland annat målas skräckvisioner av genmanipulering upp.

Denna framtidsföreställning är mycket märklig. Inte enbart att den så påtagligt strider mot vad ungdomarna, även med invandrarbakgrund, tror för egen del. Dysterheten står ju därtill i stark kontrast till det faktiska läget vid 2000-talets ingång, jämfört med hur framtiden har tett sig tidigare under 1900-talet.

»Domedag inställd« har Moderna Tider satt som rubrik på omslaget till sitt millennienummer. Professor Tor Ragnar Gerholm visar i en artikel, liksom i ett efterord till återutgivningen av hans bok »Futurum exaktum« från 1972, hur undergångsprofetierna från Romklubben och andra visat sig skrivna fullkomligt i det blå. De framstår i dag som »patetisk flaskpost från de i tidens hav skeppsbrutna«.

Ingen »befolkningsbomb« hotar längre jordens existens. För första gången i mänsklighetens historia går vi nu från en ständigt ökande till en successivt avtagande befolkningstillväxt. Vändpunkten kom redan på 70-talet. Därmed blir det också möjligt att få kraftigt stigande standard per person i det som förr kallades u-länder.

Ingen matkris förestår heller.

Vattenförsörjningen är ett problem, men inte alls av teknisk eller ekonomisk karaktär. Att avsalta en kubikmeter vatten kräver bara 0,7 kWh energi. Kostnaden för en sådan energinsats är en bråkdel av vad konsumenterna i världens nederbördsrika länder, som Sverige, i dag betalar för sin vattenhantering. »Folk är inte fattiga för att de saknar vatten. De saknar vatten för att de är fattiga.«

Kända och exploaterbara tillgångar på råmaterial – metaller och annat – är större än de någonsin varit. Priserna har sjunkit till hälften av vad de var i början på 70-talet, när Romklubben påstod att råvarorna var på väg att ta slut.

Någon miljard människor i »tredje världen« lyfts samtidigt från fattigdom till medelklass tack vare den nya globala ekonomin och frihandeln, som överför teknologi och utjämnar välstånd snabbare än någonsin.

Den nya ekonomin ger också utrymme för enorm ökning av tillväxt och värde per kvantitet. Den teknologiska utvecklingen har dramatiskt höjt värdeinnehållet per kilogram. Räkna på datorchips och mobiltelefoner och Losec-tabletter, för att inte tala om musikinspelningar överförda via Internet, och jämför med tidigare generationers verkstadsprodukter!

Den nya informationsteknologin har gjort Storebrorskontroll av medborgarna svårare, inte lättare som Orwell varnade. Teknologin innebär heller inte mer av storskalighet utan motsatsen.

Demokratin har därtill aldrig omfattat fler länder och människor än i dag. Hela Östeuropa är befriat från kommunistdiktaturer, inga militärstyren härskar längre i Grekland, Spanien, Portugal, Chile eller Argentina, Sydafrika är fritt från apartheid osv. Vem kunde tro på 70-talet att världen skulle se ut så här år 2000? Vem hade ens vågat måla upp den visionen?

Och ungdomar från ett land som Sverige kan röra sig hur fritt som helst i världen, se och upptäcka. »Har någon generation av ungdomar i något land i någon tid haft vidare livsmöjligheter än er?« frågade juryordföranden Sverker Åström på den lunch där han överlämnade priserna till vinnarna i DN:s uppsatstävling.

Varifrån kommer då pessimismen om den stora världen och den utbredda negativa hållningen i ungdomskretsar till värdet av naturvetenskap och forskning? Det skulle vara intressant att höra DN-läsares tro om detta.

Min gissning är att skolan och medierna har samspelat på ett olyckligt sätt under ett antal år. Skolan genom att predika bara miljökatastrofer och inte ge någon lustfylld, lockande bild av naturvetenskapens goda möjligheter. Medierna genom sin förkärlek för negativa verklighetsbilder. Båda har haft en fallenhet för »domedagsporr för intellektuella«, för att citera Tor Ragnar Gerholm.

Världen rymmer förvisso problem och risker, rent av ödesmättade risker om man ser till kärnvapenspridningen och terroristgrupper.

Men de normalproblem vi mest har att kämpa med är ändå inte katastrofer som följer med någon ekonomisk eller teknologisk ödesmättnad – och forskning borde ge mer hopp än skräck. Den berättigade oron, alltid motiverad att känna, gäl-

ler hur vi förmår upprätthålla värdena i vår västerländska civilisation, däribland en mogen medborgerlig demokrati som klarar att ansvarsfullt hantera även långa tidshorisonter.

Om domedagstänkandet rent av avskräcker ungdomarna från att med glädje ge sig in i politiken – utan i stället får dem att i missmod eller misstro vända den ryggen – då har vi i skola och medier som överfört denna verklighetsföreställning verkligen begått ett dubbelfel. Nästa generation skulle då tro på katastrofer som inte finns men avstå från att ge sig in i politiska uppgifter som är verkliga.

2 januari 2000